

Citater fra børneforskere om små børn og institutionalisering

Ole Schouenborg, psykolog, lektor på UCC:

”Der ikke er nogen børn, der har lyst til at forlade det trygge hjem, før de er to til to et halvt år - fraværet af selvværdsproduktion blandt de mange institutionsbørn kan have stor betydning for børns basale udvikling af tryghed og tillid.”

»Når det lille barn afleveres i vuggestue, har det omkostninger. Det oplever sig forladt og viser det tydeligt. Spørgsmålet er nu, om denne oplevelse sætter sig væsentlige spor ti, tyve, tredive år efter. Antagelser herom er det næsten umuligt at dokumentere, fordi der er så mange andre faktorer i spil. Men jeg finder det temmelig usandsynligt, at oplevelsen af forladthed ikke har konsekvenser«.

»Vi trøster os med en løs teori om, at småbørn er vældig kompetente og robuste, og vi lader os berolige med, at de tilsyneladende hurtigt tilpasser sig situationen og holder op med at græde. Men jeg vil påstå, at smerten ikke går over. Barnet får adskillelsesangst og angst for tab af relationer, og mistilliden kodes ind i barnet, når det tidligt bliver forladt i vuggestuen. De får en grad af utryghed, som især hos sårbare børn kan risikere at blive stor. Nogle børn er tanket så godt op, at de har en vis modstandskraft mod at blive udsat for den slags, men hos sårbare børn kan det sagtens være det, som gør, at de render rundt med paranoia i forhold til andre mennesker, for man risikerer jo, at de forsvinder igen. Den der duft af ubodelig ensomhed har mange«.

”Jeg er bekymret for, at den usikkerhed omkring kropsidentitet, unge menneskers spiseforstyrrelser og det med at skære i sig selv kan skyldes, at børnene har brugt for meget tid i en institution. Det er ikke noget, jeg kan bevise. Men jeg synes, at den moderne ungdom forekommer at være temmelig skrøbelig”.

»Vi bilder os ind, at vuggestuebørn kan lære vildt meget af hinanden og blive supersocialiserede – på et tidspunkt, hvor de slet ikke hjernemæssigt er klar til den form for socialisering. Samtidig producerer vi livsløgne om, at pædagogerne jo er professionelle omsorgspersoner, der måske bedre end os kan stimulere barnet – på trods af, at der ganske enkelt er grænser for, hvor meget nærhed selv dygtige pædagoger kan præstere år efter år. Det er urimeligt at forvente, at professionelle kan tilbyde den ubetingede kærlighed, som jo i en følsom periode er det afgørende vækstmedium for selvværd. *De kan lære dem noget – men næppe lære dem at elske sig selv*«.

”Små børn er ikke er klar til at kommunikere. De er presset sammen på et lille område, og det er jungleloven, der hersker. Den socialisering, der sker, er en socialisering, der sker under pres, og som mest handler om at sikre sig legetøj og territorium. Og så handler det om, at deres sanser er pressede i de sociale fællesskaber, hvor de ikke kan lukke af og ikke kan trække sig tilbage fra kontakten, lydene og synsindtrykkene”.

»Barnet får en adskillelsesangst og angst for tab af relationer. Og mistilliden kodes ind i barnet, når det tidligt bliver forladt i vuggestuen. De får en grad af utryghed, som især hos sårbare børn kan risikere at blive stor«.

»Begrebet børnenes behov er et farligt kort at spille – for det er naturligvis i høj grad kulturbetinget. Men behov er også naturbetinget, og det lille barns behov for stabil omsorg fra

et fåtal af betydende voksne i rolige omgivelser er for mig at se uafviseligt. Man får kort sagt ikke synlige mærker af at gå i vuggestue. Men det er min bestemte opfattelse, at det mærkes og sætter sig spor. Den livslange jagt på anerkendelse er måske et symptom på, at man ikke blev anerkendt nok i tide«.

-

Ole Henrik Hansen, pædagog, PhD, DPU: For at give de mindste en god tid i vuggestuen, anbefaler Ole Henrik Hansen, at pædagogerne:

- giver børnene kærlighed
- åbner verden for børnene og lærer dem noget
- hjælper børnene med at regulere deres adfærd, så både svage og dominerende børn får en plads i fællesskabet.

Ole Henrik Hansens ph.d.-afhandling 'Stemmer i fællesskabet' (DPU) viser:

- Der er brug for et kvalitetsløft af vuggestuen.
- Der er brug for en organisering af den pædagogiske dagligdag. Der bør være fokus på mindre børnegrupper, pædagoger, der arbejder alene med børnene, og planlægning af dagen i forhold til børns funktionsniveau og de pædagogiske læreplaner.
- Fri leg ikke er fri for alle børn. Den pædagogiske praksis skal i højere grad blande sig aktivt i børnenes liv. Der er brug for voksenkontakt og interaktion med voksne, hvis børnene skal stimuleres og udvikle sig, især nær det gælder sproglig udvikling.
- Normering betyder ikke alt. Lav normering og dårlig pædagogisk praksis hænger ikke altid sammen. Dårligst normerede vuggestuer klarede sig bedst i undersøgelsen. Det var samtidig de to vuggestuer, der havde den højeste grad af planlægning.
- Pædagogers engagement har betydning. Man skal både have fokus på det, der fungerer og det, der ikke fungerer, samt ændre centrale elementer. Vuggestuearbejdet kræver faglig indsigt og de rette menneskelige egenskaber og engagement.
- Børns alder har betydning. Der er stor forskel på at være 10 måneder og to et halvt år. Blandt andet indebærer pædagogisk planlægning for de mindste megen fysisk kontakt, små børnehold og ro.

Anette Borchorst, professor i politologisk kønsforskning: Er det godt for børnene at gå i vuggestue? "Det kommer nemlig an på gennem hvilken optik, man anskuer det....". Ud fra et børnesynspunkt påpeger hun, at der er analyser, som viser, at det er godt for børnene at komme i institutioner. Det styrker deres sproglige udvikling og kan være med til at bryde den sociale arv.

"Men man kan spørge sig selv, om det også gælder for børn under et år, og det er jeg ikke længere sikker på. Jeg har altid været fortalere for institutionerne, men gennem de seneste årtier er kvaliteten blevet væsentlig ringere," siger hun. En anden optik er den samfundsøkonomiske: "Vi står overfor et samfund med flere ældre og færre til at arbejde, og set i den optik er det godt for samfundet, at kvinderne kommer tidligt tilbage til arbejdsmarkedet," siger hun.

En tredje vinkel handler om ligestilling. Her kan der ifølge Anette Borchorst være det problem, at vi i Danmark og Finland kun har øremærket ganske få uger af barselsorloven til fædre, som holdes sammen med moren. Derfor bliver det ofte kvinderne, der tager langt det meste af orloven, hvilket kan give en skævvridning - blandt andet i forhold til opsparing af pension.

Om den ene model er bedre end den anden, kan professoren ikke afgøre. Men hun har ikke længere lige så stor tiltro til den danske, som hun har haft.

"Børnevinklen er blevet markant nedtonet, og i dag lægges der først og fremmest vægt på, at kvinderne skal tilbage på arbejdsmarkedet. Det er ikke et frit valg, men et pres," mener hun.

-

Grethe Kragh-Müller, børnepsykolog, forfatter til mange bøger om børn: Det er helt tydeligt at der nu er blevet så få voksne, at det er på vej til at være usundt for børnene.... (men eller er det bedst for børn at starte enten inden de er 8 måneder eller efter at de er ca. 16 måneder) Tilknytningsperioden: 8-16 måneder, separationsangst.

"Børn der starter tidligt i vuggestue klarer sig bedre" - Hvis man kigger på andre undersøgelser, er menneskebarnet helt tydeligt et socialt rettet individ. Det udvikler sig igennem sit samspil med omverdenen. Hvis det er sammen med flere voksne, i et mindre og overskueligt antal, får barnet det gode fra flere og dermed flere udviklingsmuligheder. Så hvis der er tilstrækkeligt med voksne i institutionerne, giver det børnene et godt tilskud til deres udvikling. Andre undersøgelser viser i øvrigt, at barnet udvikler sig bedre intellektuelt, hvis faren tager sig meget af det lille barn. Det hænger sammen med, at mænd er mere legende og laver nogle ting sammen med børnene, mens kvinderne giver mere hygge og omsorg.

Også lektor og børnepsykolog Grethe Krag Müller fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole slår alarm efter at have udført et sammenlignende studie af dagsinstitutionerne i Danmark.

"Børnene overlades i alt for høj grad til sig selv i børnehaverne. Min vurdering er, at det kommer til at gå ud over deres koncentration, deres sproglige udvikling og deres evne til at indgå i sociale relationer. Det er dybt bekymrende."

"Børn har brug for et tæt samspil med vigtige voksne, hvis de skal kunne indgå i sociale relationer, men det er der simpelthen ikke mulighed for i dagsinstitutioner. I en af de institutioner, som jeg undersøgte, lød det ofte: 'I dag har børnene passet sig selv ude på legepladsen igen', fordi der var sygemeldinger og ingen vikarer, og så havde pædagogerne ikke mulighed for at gå i gang med de planlagte aktiviteter," siger Grethe Kragh-Müller, som er kritisk over for den stigende tendens til at lave store institutioner for at opnå stordriftsfordele.

"Det er muligt, at det er godt for administrationen og vikarbudgettet, men det er dårligt for kontakten til børnene. Relationerne bliver for upersonlige, og det betyder, at der ikke bliver plads til det enkelte barn."

Det vigtige for at klare sig godt i skolen og i livet er, at man udvikler koncentrationsevne og grundlæggende motoriske færdigheder samt en god følelsesregulering. Og der viser forskning, hvad der skal til: nære relationer til vigtige voksne, som hjælper barnet med at regulere stress, voksne, som er til rådighed, hvis barnet bliver usikkert og bange og hjælper barnet med at sætte ord på følelser.

-

Dion Sommer, professor, udviklingspsykolog: "Jeg er ikke længere sikker på, at jeg kan anbefale de danske daginstitutioner," siger en af Danmarks førende udviklingspsykologer, Dion Sommer. Forskningen peger på, at børn fungerer dårligere motorisk, sprogligt og socialt. Men forældre har brug for institutionerne og har svært ved at se i øjnene, at de skader deres børn.... Dion Sommer, som i starten af 1990'erne beskrev den danske barndom som en dobbeltsocialisering mellem institution og hjem. Dengang vurderede han, at modellen var uproblematisk. Det gør han ikke længere.

"Det har været en stor diskussion i den udviklingspsykologiske forskning om børn tog skade af at blive passet uden for hjemmet, og konklusionen har været relativ entydig: Det er ikke problematisk, så længe visse forhold er til stede, for så indgår daginstitutionen og hjemmet i et harmonisk samspil. Men forholdene er blevet så dårlige i de danske institutioner, at jeg ikke længere er sikker på, at de er gavnlige for børnene," siger Dion Sommer.

"Det er bestemt ikke alle danske kommuner, som overholder de normeringer, og det kan give udfareagerende børn, som har svært ved at styre deres impulsivitet. Jeg har spekuleret meget på, om folkeskolelærernes beskrivelser af, at de har sværere ved at trænge igennem til eleverne, skyldes de dårlige daginstitutioner. I den diskussion bliver det altid gjort til forældrenes skyld, men når børn tilbringer så lang tid i daginstitutioner, foregår børnenes udvikling jo i et samspil mellem den offentlige opdragelse og den private," siger Dion Sommer.

Lingvistikeren Martha Sif Karrebæk har skrevet ph.d om børn med anden etnisk baggrund og deres sprogindlæring i børnehaven:

"...den individuelle sprogudveksling mellem pædagerne og børnene, ... finder kun sted i et meget lille omfang. I børnehaven lærer børnene sprog af hinanden. Netop derfor skal man heller ikke tro, at tosprogede børn lærer dansk af at komme i børnehaven. Det gør de selvfølgelig, men det er et børnedansk, og det er ikke nødvendigvis det samme, som de skal bruge i skolen."

Brugertilfredsheden i de danske daginstitutioner er generelt høj, men **børnepsykologen Ditte Winther Lindquist** mener ikke nødvendigvis, at det afspejler kvaliteten: "De fleste forældre har jo et stort ønske om, at de gør det bedste og det rigtige for deres børn, og netop derfor er de kun kritiske til en vis grad. Hvem kan forsvare at lade sit barn tilbringe otte timer et sted, som, man synes, er dårligt? Så lader man tvivlen komme institutionen til gode, og det er jo også meget svært for forældrene at finde ud af, hvad der foregår," siger hun og konkluderer:

"Debatten om daginstitutioner har altid været ekstremt ideologisk båret og syltet ind i diskussionen om kvindernes rolle i samfundet. Den har aldrig handlet om, hvad der var det bedste for barnet. I dag er vi endeligt enige om, at kvinderne hører til på arbejdsmarkedet og derfor er diskussionen om, hvad vi byder børnene i de offentlige institutioner, så blevet politisk irrelevant."

-

Bente Jensen, DPU: Gode argumenter for at sende børnene i dagtilbud er der nok af, mener lektor Bente Jensen fra Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU), Aarhus Universitet. Hun har forsket i, hvad daginstitutioner kan gøre for udsatte børn: "Denne børnegruppe har så vældig meget brug for at få alle muligheder for at blive integreret og få lige muligheder i forhold til andre børn, for at udvikle sig og få nogle fællesskaber og for at komme ind i nogle

miljøer sammen med jævnaldrende. Hvis de ikke er der i den tidligste alder, så er de på en måde allerede udsatte," siger hun.

Bente Jensen understreger, at det skal ses i en historisk og kulturel sammenhæng, hvor en del af det at være integreret i det danske samfund i dag betyder at være i dagtilbud, da næsten alle kvinder og mænd er på arbejdsmarkedet.

-

Gideon Zlotnik - Adskillelsen fra mor og far kan ifølge børnepsykiater Gideon Zlotnik give problemer for barnet senere i livet – han anbefaler at man venter med at aflevere dem i institution til de er 2 år gamle:

»Når forældre afleverer deres spædbarn, så stritter det mod al psykologisk tankegang om, hvad børn har brug for«, siger børnepsykiater Gideon Zlotnik.

»Når jeg siger to år, så skyldes det, at deres motorik er bedre, når de er to år gamle. De føler sig fysisk mere selvstændige, men endnu vigtigere, så er sproget mere udviklet. Barnet kan simpelthen bedre klare at komme ud i den store verden, når det er fyldt to år.... Dertil kommer, at forholdene på daginstitutionerne har ændret sig de senere år, sådan at de er mindre egnede i dag til at tage imod de helt små end før«.

»Man skal se på, hvilke typer personer de her børn udvikler sig til, når de har tilbragt det meste af dagen i vuggestue blandt voksne, som er stressede. Det kan munde ud i, at disse børn – særlig umodne drenge – kan blive mere aggressive, urolige, udadvendte, ukoncentrerede og søgende«, siger han.

Siger du, at mange af de urolige drenge, vi ser i dag, ser vi, fordi de har været i institution tidligt?

»Ja. Man er jo nødt til at spørge sig selv om, hvorfor vi har så mange urolige børn, når de kommer i skole. Og hvorfor så mange skal have medicin. Jeg mener, at man ikke kun skal søge kilden i skolen – ofte forværrer den det bare – men man skal søge forklaringen i de første leveår, hvor børn lever i en stressfuld verden hjemme og ude. Jeg plejer at sige, at stress smitter. Man skal ikke være hjernekirurg for at forstå, at det går ud over børnene«.

...."Vi kan ikke styre dem. De vil ikke sidde stille. De vil ikke uddanne sig. De bliver aggressive. De bliver umættelige. Man er nødt til at spørge sig selv som samfund: 'Hvad er det for nogle mennesker, vi vil have?'«.

-

John Aasted Halse, psykolog, tidligere formand for Børnerådet: »Ud fra al den tilgængelige viden, jeg har, kan jeg kun sige, at jo senere børn kommer i daginstitution, jo bedre er det. Det er bedre for barnet og for relationen mellem barn og forældre. Der er mange variable i den betragtning, men generelt set er der for mig ingen tvivl om, at det ville være mere optimalt, hvis barnet var to år, før det kom i institution«.

»Der er ikke forskning på det her område, det er det triste, men de første par år i et barns liv er sårbare og afgørende vigtige, for der afstemmer barnet og mor og far – der

hvor der følelsesmæssigt er stærke bindinger – sig efter hinanden. Jo tyndere båndet bliver mellem barn og forældre, jo dårligere for barnets udvikling«.

”Det er i overvejende grad positivt med institutioner. For mig handler det udelukkende om, hvornår de skal starte, og hvor mange timer de skal være der. Vi er nødt til at tale om kvaliteten i det, vi har at byde på, hvor længe de skal være der, og hvornår de skal starte. De to sidste svar bliver lidt afhængige af, hvad kvaliteten er. Hvis kvaliteten er skidt, så skal de starte så sent som muligt, og så skal de i hvert fald være der så kort tid som muligt. Uanset hvad er det optimale, hvis de først begynder, når de er to år«.

-

Margrethe Brun Hansen, børnepsykolog: »Det, en institution kan, er at give dem en barndommens gade, for der er jo ingen mennesker hjemme på vejen i dag. Børnene er nødt til at komme hen et sted, hvor de kan lege og knytte venskaber, være med i en gruppe, blive stimuleret«.

»Når de er 2-3 år, har de godt af at være i der 4-5-6 timer, alt efter alder. Der er meget stor forskel på vuggestue- og børnehavebørn. Men der er ingen tvivl om, at de der lange dage, hvor de ikke får det nærvær, de har behov for, det er hårdt for dem. Derfor synes jeg, at man de første 3-4 år bliver nødt til at sætte sit liv på standby, for barnet er afhængigt af sine forældres nærvær og at blive set og forstået. Vi er de afgørende i livet for børnene. Pædagoger er der kun for en stund og forsvinder ud af børnenes liv. I dag sidder jeg ofte med de store 18-19-årige i min praksis, og de siger, at de har savnet deres forældre. De har følt sig ensomme«.

»Et lille barn på et år, som bliver sat på et gulv, og så går far eller mor, er fuldstændig afhængigt af de voksne, der står omkring det. Af deres omsorgsevne. Hvis pædagogerne har en dårlig kultur, så smitter det af på børnene, og der findes kolde institutioner, ligesom der findes hjem, hvor stemningen er kold. Det er noget usynligt. Men man kan mærke det, og børn tager jo smerten til sig«.

”Det er uhyggeligt at tænke på, at en pædagogs varme eller mangel på samme kan få afgørende betydning for et barns fremtid. Skal eksperimentet blive mere vellykket, må der stilles krav om, at barnet har en til to faste voksne relationer, som kan træde i forældrenes sted, at det antal timer, de tilbringer i daginstitutionen, er tilpasset barnet, og at pædagogerne har en høj faglighed og sund institutionskultur«.

-

Lars Dencik m.fl. 2008: ”En nyere dansk undersøgelse dokumenterer, at der også herhjemme kan påvises en tydelig sammenhæng mellem en stigning i adfærdsproblemer hos 3,5-årige og det antal timer, de tilbringer i daginstitution. Det viser sig i den danske undersøgelse, at mere end 40 timers ophold pr. uge i en daginstitution er signifikant forbundet med mere negativ adfærd (L. Dencik m.fl., 2008; 258).

Denne negative adfærd beskrives som: impulsivitet (rastløshed, kan ikke vente, kan ikke sidde stille), emotionel intensitet (hidsighed, temperamentsfulde anfald), koncentrationsproblemer. Adfærden svarer til den amerikanske undersøgelses beskrivelse af

problemerne ved mere end 30 timers ophold, forskellen er blot at danske børn tilsyneladende først reagerer negativt omkring 40 timers grænsen.

Den danske undersøgelse, der har undersøgt i alt 6000 børn fra 5 måneders alderen og frem til skolealderen, har vist en kritisk zone i timetallet for daginstitutionsophold: Ophold på mindre end 38 timer om ugen viser ingen signifikant sammenhæng med de omtalte adfærdsproblemer. Ophold mellem 38-44 timer omtales om kritisk gråzone, og mere end 44 timer viser en tydelig forbindelse til den negative adfærd."

Så mange voksne bør der være pr. barn:

Ifølge The American Academy for Pediatrics bør en voksen maksimalt tage sig af tre børn under 2 år. De bør maksimalt tage sig af fire børn mellem 2 og 3 år og maksimalt tage sig af syv børn mellem 3 og 4 år. Overholdes disse normeringer ikke kan børnenes personligheds-udvikling tage skade. The American Academy for Pediatrics anbefaler også, at børnene hoved-sageligt passes af uddannet personale.

Danmark har ingen nationale standarder for normeringer og pladsforhold i daginstitutionerne.

3/12 2010: <http://politiken.dk/indland/ECE1133512/eksperter-advarer-mod-vuggestuer/>

Margrethe Brun Hansen: <http://politiken.dk/debat/ECE1133294/vi-ved-ikke-hvad-vi-goer-ved-boernene/>

John Aasted Halse: <http://politiken.dk/debat/ECE1133292/de-foerste-par-aar-er-afgoerende/>

Gideon Zlotnik: <http://politiken.dk/debat/ECE1133357/smaa-boern-boer-blive-hjemme/>

Ole Schouenborg: <http://politiken.dk/debat/ECE1133295/ingen-boern-vil-forlades-af-mor-og-far/>

Hvad siger pædagoger? (ifølge Per Schultz-Jørgensen, forelæsning 2008)

- *"... jeg føler, at disse børn kræver en helt anden form for tryghed.... Vi skal næsten være deres hjem..."*
- *"... mange af børnene har det godt her, der er mange aktivitetsmuligheder... men det hele er uoverskueligt for dem..."*
- *"Jeg føler jeg svigter den kontakt. De børn, der er væk hjemmefra hele dagen er virkelig lost, de kan ikke rigtig bære, at vi ikke kan give dem den kontakt"*